

The Gleaner

Vol 5 (1967)

Τα γεγονότα του 1808 στην Κωνσταντινούπολη. Νέες ελληνικές μαρτυρίες

Αικατερίνη Κουμαριανού

doi: [10.12681/er.9436](https://doi.org/10.12681/er.9436)

Copyright © 2016, Αικατερίνη Κουμαριανού

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Κουμαριανού Α. (2016). Τα γεγονότα του 1808 στην Κωνσταντινούπολη. Νέες ελληνικές μαρτυρίες. *The Gleaner*, 5, 156–171. <https://doi.org/10.12681/er.9436>

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1808 ΣΤΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ ΝΕΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

Τὰ κείμενα πού παρουσιάζω εἶναι τρεῖς διαφορετικὲς μαρτυρίες ἀπὸ τὰ γεγονότα πού διαδραματίσθηκαν στὴν Κωνσταντινούπολη ἀνάμεσα στὸν Ἰούνιο καὶ τὸν Νοέμβριο τοῦ 1808, καὶ τὰ ὁποῖα ἀποτελέσανε τὴν τελευταία φάση ἀπὸ τὴν ἐξέγερση τῶν Γενιτσάρων. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ σώματος —μία ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες καὶ πιὸ αἱματηρὲς στὴν τουρκικὴ ἱστορία—, ἄρχισε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1806 καὶ τελείωσε τὸν Νοέμβριο τοῦ 1808 μὲ ὀλοκληρωτικὴ ἦττα τῶν στρατιωτικῶν μονάδων τὶς ὁποῖες εἶχε δημιουργήσει καὶ συγκροτήσει ὁ Σουλτάν Σελῆμ Γ'¹. Ἡ προσπάθεια τοῦ τελευταίου νὰ ἀναδιοργανώσει τὸν

1. Ἡ ἐξέγερση τῶν Γενιτσάρων ἀποτελεῖ σταθμὸ στὴν ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Καὶ τοῦτο γιατί ἡ νίκη τοῦ σώματος ἐπὶ στρατιωτικῶν μονάδων ἐκπαιδευμένων σύμφωνα μὲ εὐρωπαϊκὰ πρότυπα ἀνέστειλε τὴν ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμίσεων τὶς ὁποῖες ὁ Σελῆμ ὁ Γ' εἶχε θεωρήσει ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνάρρησή του στὸν θρόνο (1789) ὡς βασικὴ πρόθεση γιὰ νὰ ἐπιτύχει τὸν ἐκσυγχρονισμό τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Τὰ γεγονότα αὐτὰ πού διήρκεσαν ἐπὶ δύο σχεδὸν χρόνια καὶ ἀπέτέλεσαν τὴν τελικὴ, δραματικὴ φάση στὴν προσπάθεια νὰ ἀνανεωθεῖ ἡ αὐτοκρατορία στὴν ἴδια τὴ δομὴ τῆς, προσεῖλικυσαν, ὅπως ἦταν φυσικὸ, τὴν προσοχὴ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τόσο τῶν συγχρόνων ὅσο καὶ τῶν μεταγενεστέρων μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ὑπάρχει ἀφθονὴ βιβλιογραφία γύρω ἀπὸ τὸ θέμα. Στὴ μικρὴ αὐτὴ παρουσίαση θεώρησα σκόπιμο, παραλείποντας τὰ γενικὰ ἱστορικὰ μελετήματα, νὰ σημειώσω ἀφενὸς μερικὰ κείμενα πού ἀποτελοῦν πηγὲς καὶ ἀφετέρου ὀλιγάριθμα μεταγενέστερα βοηθήματα

πού σχολιάζουν διεξοδικὰ τὰ ὅσα διαδραματίσθηκαν στὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τὸν Αὐγούστο τοῦ 1806 ἕως τὸν Νοέμβριο τοῦ 1808. Ἀπὸ τὶς πιὸ σημαντικὲς σύγχρονες μαρτυρίες, τὸ δίτομο ἔργο *Les Révolutions de Constantinople en 1807 et 1808...* Paris, 1819, τοῦ ὁποῦ ὁ συντάκτης Juchereau de Saint-Denis, ὑπῆρξε μέλος τῆς γαλλικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς στὴν Πόλη, καὶ αὐτόπτης τῶν γεγονότων τὰ ὁποῖα περιγράφει ἰδίως στὸν δεῦτερο τόμο. Χρήσιμα στοιχεῖα παρέχονται ἐπίσης στὸ βιβλίο τοῦ C[harles] D[eval], *Deux années à Constantinople et en Morée, 1825-1826...* Paris 1826, ἰδίως τὰ κεφάλαιο 9, ὅπου πληροφορίες σχετικὲς μὲ τὶς στρατιωτικὲς μεταρρυθμίσεις τοῦ Σελῆμ καὶ τὸ ἱστορικὸ τῶν Γενιτσάρων ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τοῦ σώματος ὡς τὴν ὀλοκληρωτικὴν καταστροφὴν τοῦ ἀπὸ τὸν Σουλτάν Μαχμούτ Β', στὰ 1826. Ἀπὸ τὰ μεταγενέστερα βοηθήματα, τοῦ Schlechta-Wssehrd, Ottokar, *Die Revolutionen in Constantinopel in den Jahren 1807*

τουρκικὸ στρατὸ σύμφωνα μὲ εὐρωπαϊκὰ πρότυπα συνάντησε πολλές ἀντιδράσεις : ἡ ἀρχικὰ συγκρατημένη δυσαρέσκεια τῶν συντηρητικῶν φορέων τοῦ τουρκικοῦ δημοσίου βίου ἐναντίον τῶν νεωτεριστικῶν μέτρων τοῦ Σελήμ, ὑποβοηθημένη ἔντεχνα ἀπὸ τὶς ποικίλες παρεμβά-

und 1808, Wien 1882, βασιμμένο σὲ τουρκικὲς πηγές, ἀναφέρεται διὰ μακρῶν στὶς μεταρρυθμίσεις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ὁ Driault στὸ βιβλίο του *La Politique orientale de Napoléon... 1806-1808*, Paris 1904, σελ. 187-197 καὶ 352-370, περιγράφει τὶς δύο τελευταῖες φάσεις τῶν γεγονότων. Ὁ H. Dehérain, στὸ δημοσίευσμά του *La Vie de Pierre Ruffin*, Paris 1929, Π 287, μιλεῖ γιὰ τὴν ἐξέγερση τῶν Γενιτσαρῶν καὶ γιὰ σχετικὲς χειρόγραφες πηγές. Ὁ J. Ancel ἐπίσης στὸ *Manuel Historique de la Question d'Orient, 1792-1925*, ἔκδ. β', 1926, 37 κέξ., περιγράφει σύντομα τὶς νεωτεριστικὲς προσπάθειες τοῦ Σελήμ. Ὁ La Jonquière στὴν *Histoire de l'empire ottoman...* Paris 1881, ἀναφέρεται στὶς μεταρρυθμίσεις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τὶς ὁποῖες εἶχε ἐγκαινιάσει ἀπὸ τὶς ἀρχὲς κιάλας τοῦ 18ου αἰῶνα ὁ Comte de Bonneval, καθὼς καὶ στὶς ἀνανεωτικὲς προσπάθειες τοῦ Σελήμ βλ. ἰδίως σελ. 388 κέξ. Τὸ ἔργο τῶν H.A.R. Gibb καὶ H. Bowen, *Islamic Society and the West*, London 1951, ὅπου καὶ ἄφθονη βιβλιογραφία, ἀποτελεῖ σημαντικὴ συμβολὴ γιὰ τὴν πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ στρατιωτικὴ σύνθεση τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Στὸν τόμο I, μέρος I, 56 κέξ. οἱ συγγραφεῖς ἀναφέρονται διεξοδικὰ στὴν δημιουργία, σύσταση καὶ ὀργάνωση τοῦ σώματος τῶν Γενιτσαρῶν. Γιὰ τὸν Μουσταφᾶ Μπαϊρακτάρ, πιστὸ φίλο τοῦ Σελήμ καὶ ἰσχυρὸ στρατιωτικὸ παράγοντα, σημειῶνω τὸ μελέτημα τοῦ A. F. Miller, *Mustafa paša Bajraktar*, Μόσχα 1947, τὸ ὁποῖο γνωρίζω μόνον

ἀπὸ βιβλιογραφικὴ ἀναγραφή. Ἄλλὰ καὶ ἡ λογοτεχνία ἐχρησιμοποίησε ὡς θέμα τὰ γεγονότα τῶν ἐτῶν 1806-1808 : σημειῶνω ἐνδεικτικὰ σύγχρονο ἑλληνικὸ κείμενο τὸ ὁποῖο παρουσίασε καὶ σχολίασε ἡ Ἐλισάβετ Α. Ζαχαριάδου στὸ περιοδικὸ «Ἐποχές», ἀρ. 18, Ὀκτώβριος 1964 (δημοσιευμένο ἀργότερα μέσα στὸν τόμο «Σταθμοὶ πρὸς τὴν νέα ἑλληνικὴ κοινωνία», Ἀθήνα 1965, 49 κέξ.). Ἡ τουρκικὴ διαμάχη ἐχρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τὸν Ἑλληνα συγγραφέα, αὐτόπτη τῶν γεγονότων, ὡς θέμα γιὰ τὸ δεύτερο μέρος τοῦ Διαλόγου. Μεταγενέστερο τὸ διήγημα, ρομαντικοῦ ὄφους, μυθιστόρημα τοῦ γάλλου Alphonse Royer (1803-1875), μὲ τίτλο «*Les Janissaires*», Paris 1844, μεταφράσθηκε στὰ ἑλληνικά: «Οἱ Γενίτσαροι, μυθιστορηματικὸν διήγημα τοῦ Ἀλφόνσου Ρογέρου... Σμύρνη 1843». (Τὸ πρωτότυπο πού παρουσιάζεται στὴ χρονολογία κατὰ τὴν ὁποία ἐκδόθηκε τὸ γαλλικὸ πρωτότυπο καὶ ἡ ἑλληνικὴ μετάφραση θεωρῶ ὅτι ἔχει τὴν ἐξήγησή του : τὸ ἔργο τοῦ Royer φαίνεται ὅτι δημοσιεύσταν σὲ συνέχειες σὲ κάποιο γαλλικὸ περιοδικὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔγινε ἡ ἑλληνικὴ μετάφραση.) Στὸ μυθιστόρημα τοῦ Royer οἱ προσωπικὲς περιπέτειες τῶν ἡρώων του, ἔχοντας ἐπίκεντρο τὴν Κωνσταντινούπολη τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνα, ἐμπλέκονται μὲ τὶς προσπάθειες τῶν σουλτάνων Σελήμ Γ' καὶ Μαχμούτ Β' νὰ ἀνανεώσουν τὸς θεσμοὺς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ ἔργο μεταφράσθηκε καὶ στὰ ρουμανικά ἀπὸ τὸν Atanasie N. Păcleanul, ὄχι ἀπὸ τὸ γαλλικὸ πρωτότυπο ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἑλ-

σεις τῶν ξένων διπλωματικῶν ἐκπροσώπων, κατέληξε ὕστερα ἀπὸ συνωμοσίες, κινήματα καὶ δολοφονίες, σὲ ἀνοικτὴ σύγκρουση τοῦ νέου στρατοῦ, τοῦ νιζάμι ντζεντίτ, μὲ τὸν στρατὸ τῶν Γενιτσάρων ποὺ ἐκπροσωποῦσαν στὴν τουρκικὴ στρατιωτικὴ ὀργάνωση τὸ συντηρητικὸ καὶ συνάμα τὸ πιὸ ἀπειθάρχητο στοιχεῖο.¹

Ληνικὴ μετάφραση τῆς Σμύρνης. Στὸ Βουκουρέστι στὰ 1850 ἀναφέρεται καὶ δευτέρη ἐκδοσὴ του. Τίς πληροφορίες αὐτὲς ὀφείλω στὸν κ. Κ. Θ. Δημαρᾶ τὸν ὁποῖο εὐχαριστῶ θερμὰ καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ θέση.

Πρὶν προχωρήσω θεωρῶ σκόπιμο νὰ ἀναφερθῶ, πολὺ σύντομα, στὶς τρεῖς, ἀκόλουθες, κύριες φάσεις τῶν γεγονότων: ἡ πρώτη, Αὐγούστος 1806 - Μάιος 1807, ἐνῶ ἄρχισε μὲ μικρές, ἀνώδυνες ταραχές ἐξελίχθηκε σὲ βίαιη αἱματηρὴ σύγκρουση ποὺ ἀπεστέρησε τὸν Σουλτάν Σελήμ ἀπὸ πολλοὺς πιστοὺς ἀξιωματούχους του καὶ τὸν ὑποχρέωσε νὰ δεχθεῖ τὴν διάλυση τοῦ νιζάμι ντζεντίτ. Ἡ ὀρμὴ ὅμως τῶν Γενιτσάρων ἦταν πιά τόση ὥστε δὲν κατευνάσθηκε παρὰ μόνο μὲ τὴν ἐκθρόνιση τοῦ Σελήμ καὶ τὴν ἀνάρρηση στὸν θρόνο τοῦ νεαροῦ ἐξαδέλφου του, Μουσταφᾶ Δ'. Στὴν δευτέρη φάση ποὺ κορυφώνεται τὸν Ἰούλιο τοῦ 1808, ὁ φίλος καὶ ὑποστηρικτὴς τοῦ Σελήμ, Μουσταφᾶ Μπαϊρακτάρ, πασᾶς τοῦ Ρουχτσούκ, ἔφθασε μὲ τὸ σῶμα του στὴν Κωνσταντινούπολη ἀποβλέποντας στὴν ἐπαναφορὰ τοῦ Σελήμ. Ἐνῶ ὅμως ἐπέτυχε νὰ ἐξουδετερώσει τοὺς Γενιτσάρους δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἀποκαταστήσει τὸν Σελήμ ποὺ δολοφονήθηκε ἀπὸ τὸν Μουσταφᾶ Δ' τῆ στιγμὴ ὅπου ὁ Μπαϊρακτάρ μὲ τοὺς στρατιῶτες του εἶχαν φθάσει ἔξω ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα ἀπαιτώντας τὴν ἀπελευθέρωση καὶ ἐπαναφορὰ τοῦ νομίμου σουλτάνου. Τῆ νίκη τοῦ Μπαϊρακτάρ ἐπακολούθησε ὁ θάνατος τοῦ Μουσταφᾶ Δ' καὶ ἡ ἐγκαθίδρυση στὸν θρόνο

τοῦ ἀδελφοῦ του Μαχμούτ Β'. Οἱ Γενίτσαροι ὅμως διαθέτοντας ἀκόμη σημαντικὴ δύναμη ἐθεώρησαν τὴν ἐπικράτηση τοῦ Μπαϊρακτάρ πρόσκαιρη: τὸν Νοέμβριο τοῦ 1808 σημειώνεται νέα ἐξέγερση τοῦ σώματος ἐναντίον τοῦ Μουσταφᾶ Μπαϊρακτάρ, ἐπακολούθει ἤττα καὶ θάνατος τοῦ τελευταίου καὶ πλήρης ἐπικράτηση τῶν Γενιτσάρων. Ὁ Σουλτάν Μαχμούτ Β', παρέμεινε στὸ θρόνο, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποτολμᾷ καμιά ἐνέργεια ἐναντίον τῶν τελευταίων. Καὶ μόνο ἀργότερα, στὰ 1826, κατώρθωσε νὰ ἐκτελέσει ἓνα σχέδιο ποὺ φαίνεται ὅτι ὀρίμαζε ἀπὸ καιρὸ στὴ σκέψη του: τὸν ὀλοκληρωτικὸ, δηλαδὴ, ἀφανισμὸ τοῦ σώματος. Γιὰ τὴν τελικὴ αὐτὴ φάση βλ. τὸ βιβλίο τοῦ Caus. de Perceval, *Histoire de la revolte des Janissaires*, traduit du turc. Paris 1826, μετάφραση ἀπὸ τὰ τουρκικὰ τοῦ ἔργου τοῦ Assad effendi. Σημειῶνω καὶ τὴν ἐλληνικὴ μετάφραση καμωμένη ἀπὸ τὸν Δ. Πολυχρονιάδη, μὲ τίτλο: Ἱστορικὴ περιλήψις τῆς καταστροφῆς τοῦ Σώματος τῶν Γενιτσάρων ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ τῷ 1826. Κωνσταντινούπολις 1871.

1. Σχετικὰ μὲ τίς παρεμβάσεις τῶν ξένων διπλωματικῶν ἐκπροσώπων γιὰ τὴν διαμόρφωση τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς, ὑπάρχει βιβλιογραφία ἀνεξάντλητη. Εἰδικώτερα γιὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, ὁπότε ἡ Κωνσταντινούπολη ἔγινε τὸ ἐπίκεντρο αὐξημένης δραστηριότητος καὶ ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν δυνάμεων. Θεωρῶ ὅμως ὅτι ἡ παράθεση βιβλιογραφικῶν ἀναγραφῶν γιὰ θέματα

Στὴν ἐξέλιξη καὶ τὴν τροπὴ πού ἐπῆρε ὁ ἀγῶνας ἀνάμεσα στὶς ἀντιμαχόμενες παρατάξεις ἐβάρυναν πολλοὶ παράγοντες : ὁ ἐθνικιστικὸς καὶ θρησκευτικὸς φανατισμὸς, τὸν ὁποῖο καλλιεργοῦσαν καὶ ἐκμεταλλεύονταν οἱ θρησκευτικοὶ ἀρχηγοί, ἀντιθέσεις δημιουργημένες ἀπὸ προσωπικὰ συμφέροντα καὶ φιλοδοξίες, ἀκόμη ἢ δυσφορία τῶν πενεστέρων τάξεων τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ γιὰ τὴν βαρεῖα φορολογία. Ἡ δυσφορία ἐπαυξήθηκε ἀπὸ πρόσθετες φορολογικὲς ἐπιβαρύνσεις τὶς ὁποῖες ἐπέβαλλαν τὰ μεταρρυθμιστικὰ σχέδια τοῦ Σελήμ. Αὐτὴ τὴ λαϊκὴ ἀντίδραση δὲν παρέλειπαν νὰ ὑποδαυλίζουν καὶ νὰ χρησιμοποιοῦν στὴν κατάλληλη στιγμή οἱ ἐχθροὶ τοῦ Σουλτάνου ἐναντίον του. Τὰ μέτρα τοῦ Σελήμ Γ' ἐνῶ ἔτειναν νὰ ἀνανεώσουν ὀρισμένους παραδοσιακοὺς θεσμοὺς καὶ συνεπῶς νὰ ἀλλοιώσουν τὴν συντηρητικὴ συγκρότηση τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, δὲν ἐπηρέαζαν τὴν κοινωνικὴ δομὴ της. Ἄφηναν λοιπὸν ἀδιάφορα τὰ λαϊκὰ στρώματα πού, βραχυπρόθεσμα τουλάχιστον, δὲν ἐπρόκειτο νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴν ἀνανεωτικὴ προσπάθεια τοῦ Σελήμ. Ἀντίθετα, ὀρισμένα οικονομικὰ μέτρα, ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν στόχων του, ἐπλητταν τὶς ἀσθενέστερες οικονομικὰ τάξεις καὶ ἀποκοῦσαν ἀντιλαϊκὸ χαρακτήρα τὸν ὁποῖο οἱ ἀντίπαλοί του δὲν παρέλειπαν νὰ τονίζουν ὑποστηρίζοντας συνάμα ὅτι ἡ νεωτεριστικὴ του πολιτικὴ στὸ στράτευμα, ἔβαζε σὲ κίνδυνο τοὺς παραδοσιακοὺς θεσμοὺς τοῦ τουρκικοῦ ἔθνους.¹

Οἱ Ἕλληνες, ὡς συμπαγῆς πληθυσμὸς μέσα στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, δὲν ἀναμίχθηκαν στὰ γεγονότα μένοντες ἀμέτοχοι στὴν ἐσωτερικὴ τουρκικὴ διαμάχη. Ὡστόσο, καθὼς ἦταν φυσικὸ νὰ συμβεῖ, παρακολουθοῦσαν μὲ πολλὴ προσοχὴ τὰ διαδραματιζόμενα κάποτε καὶ

γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος δὲν ἀναποκρίνεται μὲ τὰ περιορισμένα πλαίσια τῆς μικρῆς αὐτῆς παρουσίας. Θὰ ἤθελα μόνον νὰ σημειώσω ὅσα χαρακτηριστικὰ παραθέτουν οἱ H. A. R. Gibb καὶ H. Bowen, ἔ.ἀ. σ. 157 σημ. 1, τ. 1,8 γιὰ τὴν χρησιμοποίησι τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ὡς μέσου διὰ τοῦ ὁποῖου οἱ ξένες κυβερνήσεις ἐπέδωκαν νὰ ἐπιβάλλουν τὴν πολιτικὴ τους : «...the army served as an important channel of Western penetration, through the appointment of foreign missions and instructors and the organization of medical and sa-

nitary services, the promotion of technical training, and the necessity of providing modern equipment».

1. Βλ. Juchereau de Saint-Denis, ἔ.ἀ. σ. 156 σημ. 1, τ. 2, 142-143, ὅπου τὰ ἀκόλουθα : «Le peuple de Constantinople en demandant la suppression des nizam-gedittes exigeait en même temps l'abolition de toutes les taxes qui avaient été établies pour subvenir aux dépenses de l'entretien de ce corps...» Τοῦ ἴδιου Histoire de l'Empire Ottoman. Paris 1844, τ. 4, βλ. τ. 1, 401 κέξ.

μέ ανησυχία για τούς πιθανούς αντίκτυπους στην ζωή τοῦ ἑλληνισμοῦ γενικά ἀλλά καί στόν ἀτομικό βίο τοῦ καθενός. Οἱ τρεῖς κάτοικοι τῆς Πόλης, τῶν ὁποίων τὰ κείμενα ἀκολουθοῦν, αὐτόπτες τῶν γεγονότων τοῦ 1808, οἱ δύο ἀνώνυμοι, ὁ τρίτος ἐπώνυμος ὁ Μανουήλ Λογοθέτης ἀπό τῆ Βέρροια, προσκομίζουν τήν προσωπική τους μαρτυρία γιά τίς τελευταῖες συγκρούσεις τῶν Τούρκων. Ὁ καθένας τους ἔχει καταγράψει τὰ ὅσα συνέβησαν μέ τόν δικό του προσωπικό τρόπο ἀλλά καί γιά διαφορετικό λόγο. Χωρίς νά ἔχουν βαρύτητα ἀπό τήν ἄποψη τῆς προσφορᾶς στήν ἱστορική ἔρευνα ἀφοῦ ὅσα ἀνιστοροῦνται σ' αὐτά εἶναι γνωστά καί καταχωρισμένα στίς ἔντυπες πηγές, τὰ τρία κείμενα παρουσιάζουν ὡστόσο τό ἐνδιαφέρον πού ἔχουν οἱ ἔξω ἀπό τήν ἐπίσημη ἱστοριογραφία μαρτυρίες, καθὼς μᾶς ἐπιτρέπουν νά προσεγγίσουμε, μέσα ἀπό προσωπικές, ἄμεσες καί ἀνεπεξέργαστες ἐμπειρίες, τήν ὀρισμένη ἱστορική στιγμή.

Στή συγκεκριμένη περίπτωση εἶναι δυνατόν νά καταλάβουμε τίς ἀντιδράσεις τίς ὁποῖες προκαλοῦσε στοὺς "Ἕλληνες ἢ θανάσιμη διαμάχη τῶν Τούρκων : μέσα ἀπό τὰ γραφόμενά τους —ἰδίως προκειμένου γιά τούς συντάκτες τῆς ἐπιστολῆς καί τοῦ ἐνθυμήματος—, ἔστω καί ὅσο συγκρατημένα τήν ἐκφράζουν, διαφαίνεται ἡ προσωπική τους στάση ἀπέναντι σέ γεγονότα πού διαταράσσουν τῆ ζωὴ τους στήν καθημερινότητά της χωρίς ὡστόσο νά ἐπηρεάζουν αἰσθητὰ τὸν ἔθνικό τους βίο. Ἔτσι μποροῦν νά παρακολουθοῦν τὰ συμβαίνοντα μέ ὄση ψυχραιμία διαθέτουν οἱ ὑπόδουλοι ὑπήκοοι, ἐπιχαίροντας ἴσως ἐνδόμυχα γιά τίς συμφορές τοῦ δυνάστη. Ἡ μὴ συμμετοχὴ ἄλλωστε τοὺς δίνει τό πλεονέκτημα νά εἶναι, σὸ ποσοστὸ πού εἶναι ἐφικτό, ἀντικειμενικοὶ παρατηρητές : διαβάζοντας τὰ κείμενά τους καί συγκρίνοντας τίς περιγραφές τῶν γεγονότων ὅπως ἔχουν παραδοθεῖ ἀπό τοὺς ἱστορικούς, διαπιστώνουμε ὅτι ἡ ἐξιστόρηση τῶν συμβάντων ἔχει γίνει μέ ἀκρίβεια.

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν ἀφετέρου τὰ μέσα πού χρησιμοποιοῦσαν οἱ ἄνθρωποι γιά νά διασώσουν καί νά μεταδώσουν τήν προσωπική τους ἐμπειρία : ἐπιστολές, ἡμερολόγια, ἐνθυμήσεις καί βραχεία χρονικά, σύντομα ἐνημερωτικά δελτία, εἶναι ἀπό τὰ συνήθη εἶδη γιά τήν καταγραφή καί τήν διάδοση τῶν εἰδήσεων, γιά τήν ἐνημέρωση καί τήν πληροφόρηση. Ἀπὸ τὰ τρία δημοσιευόμενα κείμενα τό πρῶτο ἀνήκει στὰ ἐνημερωτικά, πληροφοριακά δελτία, τό δεύτερο στήν ἐπιστολογραφία ἐνῶ τό τρίτο εἶναι ἓνα σύντομο ἐνθύμημα¹.

1. Τὸ πρῶτο κείμενο ἀνήκει στή τῶρα στὰ ΓΑΚ. Εὐχαριστῶ θερμὰ Συλλογὴ Σ. Κρίνου, ἡ ὁποία βρῖσκε- τὸν φιλόλογο Ἀλέξη Διαμαντόπουλο

Τ Α Κ Ε Ι Μ Ε Ν Α

1

Εἰδήσεις

1808

τῇ 15 Ἰουνίου. ὁ ὑψηλότατος Μουσταφᾶ πασσᾶς Σιλίστρα βαλισὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν ὅπου ἦτον τὸ βασιλικὸν τροπαιοφόρον στρατόπεδον, συντροφευμένος μὲ πολλοὺς ἀγιάνιδές του καὶ μὲ 5,000 στρατιώταις περίπου διὰ νὰ δώσῃ κουβλέτι καὶ νιζάμι εἰς τὰ ἀσκέρια.

τῇ 29 τοῦ αὐτοῦ. ἐξεκίνησε τὸ ὄρδοῦ ἡουμαριοῦν μὲ τὸν μουσταφᾶ πασσᾶν δι' ἐδῶ.

τῇ 6 Ἰουλίου ἐμβῆκεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν τὸ γενίτζαρι ὄρδον σοῦ.

τῇ 7 τοῦ αὐτοῦ ἔφθασαν εἰς τὸ Δαβοντ πασσᾶ ἔξω τῆς πόλεως ὁ μέγας βεζύρης μὲ τὸ σαντζάκι σερίφι, τὸ ὑψηλὸν ριτζάλι, τὸν Μουσταφᾶ πασσᾶν, καὶ Τζαρκατζῆ Ἀβδουραχμᾶν πασσᾶν, οὐτζ τουλιούδες, καὶ τὸν Μεχρέμ πασσᾶν, καὶ Ταχέρ πασσᾶν μίρι μιράν ἑκὶ τουλιούδες, ὅπου τοὺς ἐδέχθη ὁ βασιλεὺς σουλιτὰν Μουσταφᾶς, καὶ τοὺς ἔδωκεν τὴν συσνειθισμένην ἄδειαν νὰ ἔμβουν τὴν ἰδίαν ἡμέραν εἰς τὴν βασιλεύουσαν μὲ τὸ ἀλάι των.

τῇ 9 τοῦ αὐτοῦ πουργὸ ἦλθεν ὁ Μουσταφᾶ πασσᾶς εἰς τὸ πασσᾶ καπουσοῦ μὲ 2,000 ἄρματωμένους, καὶ ὁ βεζύρης ἐμβῆκεν εἰς τὰ βασιλεια ἔκαμεν ἄζλι τὸν σεχουλισλάμ ἀφένδην, καὶ ἐγύρῳσεν μὲ τὸν νέον ἀράπ ζαδὲ σεχουλισλάμην. καὶ ὁ Μουσταφᾶ πασσᾶς ἐγύρῳσεν εἰς τὸ ὄρδί του κατὰ τὸ δαβοντ πασσᾶ. μετὰ δὲ δύο ἡμέραις καθηρέθησαν οἱ καζῆ ἀσκέριδες, καὶ ἐξωρίσθησαν.

τῇ 16 τοῦ αὐτοῦ ἔφθασεν ἔξαφνα ὁ Μουσταφᾶ πασσᾶς μὲ 5,000 στρατιώταις εἰς τὸ πασσᾶ καπουσοῦ, ἐπῆρε τὴν βοῦλλαν ἀπὸ τὸν βεζύρην ἐδίωραλη Μουσταφᾶ πασσᾶν, καὶ τὸν ἔστειλε μὲ ἀνθρώπους του εἰς τὸ ὄρδί του. καὶ ἀμέσως ἐμβῆκεν ἀπὸ τὸν σεουκτζεσμὲν τῇ 4 ὥρᾳ τῆς

ποῦ μοῦ εἶχε ἐπιτρέψει νὰ τὸ χρησιμοποιάσω. Εὐχαριστῶ τὸν κ. Κ. Θ. Δημαρᾶ γιὰ τὸ γράμμα τοῦ Μανουὴλ Λογοθέτη: τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὰ χαρτιά τῆς οἰκογενείας Ρακτιβάν, τῆς ὁποίας ὁ Μ. Λογοθέτης ὑπῆρξε πρόγονος. Εὐχαριστῶ ἐπίσης τὴν κ. Εὐγενία Χατζιδάκη-Βέη ποῦ μοῦ ἐγνωστοποίησε καὶ παραχώρησε γιὰ δη-

μοσίευση τὸ τρίτο κείμενο τῆς σειρᾶς, τὴν ἀνώνομη ἐνθύμηση. Κατὰ τὴ μεταγραφὴ διετήρησα ὅσο ἦταν δυνατόν τὴν ὀρθογραφίαν τῶν κειμένων, καὶ μόνον στὴ στίξιν ἐπέφερα ὀρισμένες διορθώσεις, ὅπου ἦταν ἀπαραίτητο, γιὰ τὴν κατανόησιν τῶν ἐξιστορουμένων.

ἡμέρας εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ ἔχοντας τὸ ῥιτζάλι δεβλέτι, τὸν σεχου-
 λισλάμην, τὸν καπουτὰν πασσᾶν, καὶ τὸν Γενίτζαρ ἀγασὶ ἐζήτησαν τὸν
 σουλτὰν Σελίμην. ὁ σουλτὰν Μουσταφᾶς ἔκλεισε τὸ ὄρτᾶ καποῦ, ἔστειλε
 καὶ ἔπνιξαν τὸν σουλτὰν Σελίμην, καὶ ἔφερε τὸ λείψανόν του εἰς τοὺς
 συναθρόντας, οἱ ὅποιοι θυμώσαντες, καὶ λυπηθέντες κατέβασαν ἀπὸ
 τὸν θρόνον τὸν σουλτὰν Μουσταφᾶν, καὶ ἀνέβασαν τὸν ἀδελφόν του
 σουλτὰν Μαχμουτὶ υἱὸν τοῦ σουλτὰν Χαμίτ, ἄνθρωπον νέον 24 ἐτῶν,
 ὄραϊον, εὐτραφῆ, καὶ παλικᾶρι, τὸν ὅποιον ὁ ὕψιστος θεὸς νὰ στερεώσῃ
 μὲ εὐτυχίαν, καὶ μὲ ἄνεσιν, καὶ ἡσυχίαν τοῦ φακῆρ φουκαρᾶ, μὲ κα-
 ταισχύνῃν τῶν ἐχθρῶν του, καὶ χαρὰν τοῦ ὑπηκόου του ἀμῆν.

Ὁ ῥήθεις ῥουσκουκλοῦ Μουσταφᾶ πασσᾶς εἶναι μέγας βεζύρης,
 καὶ ἐλπίζομεν νὰ γένη κοινὴ ἡσυχία.

2

Εἰς βεῶροια : τὴν εὐγενεῖαν σας κυρία μου μήτηρ δουλικῶς προ-
 σκυνῶ τὴν δεξιάν σας εὐλαβῶς ἀσπάζομαι. τὴν νύφη
 σας Σμαραγδίτζαν μὲ τοὺς υἱούς της καὶ Εὐθυμίτζαν
 ἐκ μέσης ψυχῆς κατασπάζομαι.

Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. τῆ 5 νοεμβρίου 1808.

Καὶ μετὰ τὴν ἐρώτησιν τῆς ποθεινοτάτης ἡμῖν ὑγείας σας σᾶς ἰδοποιῶ
 ὅτι κἀγὼ δι' εὐχῶν σας ὑγιαίνω. Τὸ παρόν μου εἶναι μόνον καὶ μόνον
 νὰ σᾶς φανερώσω πρὸς ἰσυχίαν σας ὅτι Θεῖα χάριτι ἐμείναμεν ἀβλαβεῖς
 ἐκ τοῦ ὀλεθρίου ἐμφυλίου πολέμου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅπου κατ'
 αὐτὰς ἠκολούθησεν μὲ φθοράν, πυρκαϊάν, καὶ αἱματοχυσίαν μεγίστην,
 ἐπικρατὸν ἡμέρας 4, ἀπὸ τὰς ὀκτὼ ὥρας τῆς νυκτὸς τῆς τρίτης ξημε-
 ρώνοντας ἕως εἰς τὰς ἕξι ὥρας τῆς σημερινῆς παρασκευῆς, καὶ νὰ σᾶς
 παραστήσω ἐν ταυτὸ πρὸς ἰδοποίησίν σας ὅσον δύνομε μὲ βραχυλογίαν
 τὰ τρέχοντα, διὰ νὰ ἀποδώσῃτε εὐχαρηστίαν τῷ ὑψίστῳ θεῷ ἅπαντες
 ὅπου ἡ θεία του πρόνοια μᾶς ἐφύλαξεν ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς εὐσπλαχνίας
 του ἀβλαβεῖς ἐκ τοῦ τοιοῦτου ἀπροσδοκίτου συμβεβηκότος.

Οἱ γενεοὶ καὶ κραταιοὶ γιανιτζᾶροι ὄντες προκαιροῦ πι[καρισ]μένοι
 μὲ τὸν βεζῆρ Μουστάπασιαν διὰ τὸ νηζάμη νζετίτι ὅπου θέλησεν νέα
 στάση ἐκαιροφυλακτοῦσαν διὰ νὰ ἀπο[σβέ]σουν τὸ πάθος των. Ὁ βεζῆρης
 τὸ ἐγνώριζεν καὶ ἔπασχεν νὰ τὸ προῖπαντίσῃ κάμνοντας διαφόρους προ-
 φυλακὰς πρὸς στερέοσιν τοῦ σκοποῦ του καὶ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ του.
 Οἱ γιανιτζᾶροι ὕστερον ἀπὸ μερικαῖς δοκιμασίαις βλέποντες τοὺς σκο-

πούς των ματαιουμένους ὑπ' αὐτοῦ ἀπεφάσισαν καὶ τὸν ἐκτύπησαν προφανῶς.

Τῇ τρίτῃ ξημερώνοντας εἰς τὰς ὀκτὼ ὥρας τῆς νυκτὸς ἔβαλαν φωτιὰν εἰς τὸ πασακαπουσί καὶ τὸ κατ' ἔκανσαν ὁμοῦ μὲ πολλοὺς ἀνθρώπους τοῦ πασιὰ καὶ τὸν ἐπολεμοῦσαν σωρηδὸν ἀπὸ κάθε μέρος τόσον διὰ τουφεκίων ὅσον καὶ σπαθίων κατακόπτοντες πλήθος ἐκ τῶν στρατιωτῶν του. Αὐτὸς ἐκλείσθη εἰς ἓνα πύργον ὁποῦ ἐπὶ τοῦτο ἦτον φθιαζμένος καὶ ἐπολέμησεν ἀνδρείως ἀρκεταῖς ὥρες ἔχων ὑπὸ τοῦ πύργου καὶ λαγούμη φθιαζμένον χωρὶς νὰ τὸ ἤξεύρει τινάς. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἐπλησίασεν τὸ πλήθος εἰς τὸν πύργον ἔδωσε φωτιὰν εἰς τὸ λαγούμι του καὶ ἔκαμε νὰ πετάξουν εἰς τὸν ἀέρα ὑπὲρ τοὺς 1500 ἀπὸ μέρος τῶν γιανιτζάρων κατακομένοι μεληδὸν καὶ κατακαυμένοι διαφορετικῶς καθὼς ἔτυχε. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐπέρασεν ἀρκετὸν στράτευμα ἀπὸ τὴν Σκούταρη τοῦ νηζάμη νζετιτοῦ καὶ ἐμβίκε εἰς τὸ σαράγη τοῦ βασιλέως πρὸς βοήθειαν τοῦ βεζήρη, οἱ ὅποιοι ἐγγέροντες ἐκ τῆς μεγάλης πόρτας τοῦ σαραγιού ἔκαμαν ζάπτη τὴν ἀγίαν Σοφίαν καὶ μέρος ἀρκετὸν τοῦ ὑπὸ τῶν γιανιτζάρων φυλατόμενου τόπου καταπολεμοῦντες αὐτοὺς ἀνδρείως μὲ φθορὰν μεγάλην τῶν γιανιτζάρων.

Ὁ βηζήρ καγιασι ἐπολέμει καὶ αὐτὸς εἰς τὸ κονάκι του μὲ ἀντίστασιν μεγάλην καὶ ἀφανίζμὸν τῶν ἔξω πολιορκούντων, τῇ Τετάρτῃ ὁμως, β: ἡμέρα τοῦ πολέμου φέροντες τόπη ἐκρήμνισαν τὴν πόρταν τοῦ κονακιού του καὶ πιάνοντές τον τὸν ἔσυραν εἰς τὸν δρόμον κατακόπτοντές τον μεληδόν. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὦν ὁ καπιτάνπασιας ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ βηζήρ καὶ ἔχων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τὸν βασιλικὸν στόλον ἤρρησεν νὰ πολεμῇ διὰ κανονίων καὶ λομπάρδων στὸ μέρος ὁποῦ εὐρίσκοντο οἱ γιανιτζάροι φέρων ἱκανὴν φθορὰν εἰς πολλὰ μέρη τῆς πόλεως. Τῇ ἰδίᾳ ἡμέρᾳ βλέποντας οἱ γιανιτζάροι ὁποῦ ἐπολεμοῦντο ἀπὸ διάφορα μέρη ἔδωσαν φωτιὰν εἰς τὸ μέρος πλησίον τῆς ἀγίας Σοφίας διὰ νὰ ἐγγάλουν τοὺς ἐχθροὺς των, καὶ ἐκατέκανσαν ἀρκετὸν μέρος τῆς πόλεως διαρκούσης τῆς φωτιάς ὥρες ὅλως ἀδιακόπως καταφθύρων γιὰ ἓνα σφοδρὸν βόρεαν ὁποῦ τὴν ἐβοήθοῦσε. Τῇ γ: ἡμέρα τοῦ πολέμου ἡμέρα Πέμπτῃ ἐκκυρεύσαν οἱ γιανιτζάροι τὸν βασιλικὸν στόλον, τὸν Γαλατάν, τὸν τερχανέ, καὶ τοπχανέ καὶ τὴν Σκούταρη παραλαμβάνοντας εἰς τὸ μέρος των ὅλους τοὺς πολεμίους των ἐξερουμένων μόνον τῶν νηζάμ νζετιλήδων. Σήμερον κατ' ἔκανσον τοὺς κισλάδες ὁποῦ ἐκάθοντο οἱ νηζάμ νζετιλήδες παραδίδοντας καὶ τοὺς ἄλους ὅλους ὁποῦ εἶχαν προστρέξει διὰ νὰ φυλάξουν καὶ νὰ φυλαχθῶσι εἰς τὸ βασιλικὸν σαράγι. Ὁ καπιτάνπασιας καὶ ὁ κατίπασιας (αὐτὸς ἦτον κεφαλή τοῦ νέου συ-

στήματος) φεύγοντες ἀμφοτέροι ἐπιάσθησαν καὶ ἐφέρθησαν δέσμοι εἰς τὸ πλῆθος τῶν γιανιτζάρων καὶ ἕως τώρα τί θάνατον ἔδωσαν ἀγνοοῦμεν. Ὁ βεζήρης χαμένος ὦν ἀπὸ τὴν β ἡμέραν τοῦ πολέμου εὐρέθη σήμερον μεταξὺ τῶν τεθνηκότων μέσα εἰς τὸ λαγούμη πηγεῖς ὑπὸ τοῦ καπνοῦ, τὸν ὁποῖον σύροντάς των δέξμιον ὑπὸ τὸν πόδα τὸν ἔφερον ὑπὸ τὴν ὄψιν τῆς γενικῆς συνάξεως μὲ ἀπείρους χλεβαζμούς. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως προῖν βασιλεὺς εὐγῆκε σήμερον νεκρὸς ἐκ τοῦ σαραγίου καὶ ἐτάφη εἰς τὸν τόπον τοῦ πατρός του. Ὁ γενήτζαρ ἀγασι ἔκαμεν ἀρχὴν εἰς τὸν θάνατον κατακόπτοντάς τον μεληδὸν πρῶτον οἱ γιανιτζάροι. Ὁ βασιλεὺς εὐγῆκεν σήμερον εἰς τὸ σαλιαμλήκη γιὰ τὸ σύνθητες σέβας τῶν τακτικῶν γιανιτζάρων του καὶ προσκνήσας ἐμβίκεν ἔνδοξος καὶ προσκνυόμενος ὑποπάντων εἰς τὸ σαράγι του. Καὶ οὕτω ἔλαβεν τέλος ἡ παρούσα σκηρὴ σήμερον μένοντες ἀβλαβεῖς ἅπαντες οἱ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ θεοῦ καταφεύγοντες. Ταῦτα καὶ ὑγιαίνετε ἅπαντες

ὁ δοῦλος της καὶ υἱὸς ὑμῶν

[. . .]

Ὁ ἀριθμὸς τῶν φονευθέντων ἀμφοτέρων τῶν μερῶν εἰς ἔτι εἶναι ἀδῖλος· οἱ κραταιότεροι ὁμως τὸν θέλουν ἕως εἰς τὰς 11 χιλιάδας.

Διὰ Θεσσαλονίκης σᾶς ἔστειλα καὶ ἄλλα γράμματα καὶ νὰ ἔχω τὴν ἀπόκρισίν των μὲ Εὐθύμιον Κυρατζῆν. Ἐγραφον πρὸς τὴν νύμφη τῆς Σμαράγδας εἰς πλάτος. Πρᾶγμα ἄλλον νὰ μὴν μὲ στείλετε καὶ αὐτὸ ὅπου ἔχετε ἂν εὔρετε με μερικὸν [πάσι] πουλήσατέ το εἰς ἄλλον καὶ λάβετε τὰ ἄσπρα· ἡδὲ καὶ δὲν εὔρετε [πάσι] ἄς σταθῆ πεφυλαγμένον ὀπίσω ἕως νὰ σᾶς γράφω. Τὸ νῆμα νὰ ποληθῆ μὲ ἐπιμέλειαν ἐπειδὴ καὶ ἔχω σκοπὸν νὰ στείλω καὶ ἄλλον περισσότερον ἀπὸ τὰ 50 γρόσια. Εἰς τὸ φόρτωμα ὅπου ἀποφασίσαμε ἐξ ἀρχῆς νὰ μὴν πληρώσετε περισσότερον εἰς ὅσους πάρετε πρᾶγμα ἀξέκοπον ἐπειδήτις ἔτζι τὸ πῆρε τὸ Ἰσνάφι καὶ τὸ μῆρασεν εἰς ὄλους, μὲ αὐτὴν τὴν τιμὴν, καὶ δὲν εἶναι νὰ πληρώση κανεὶς περισσότερον, ἀλλ' οὔτε χρειάζεται ἄλλον πρᾶγμα κατὰ τὸ παρόν. Ὁ φοῦνος τοῦ ἀλευρίου νὰ γίνεταί μὲ μετριότητα καὶ μὲ ὀλίγα ἀργύρια· καὶ πάλιν βλέποντας καὶ κάμνοντας κατὰ τὴν παροιμίαν. Ἡ εὐγενεία σας, ἡ νύμφη σας, ἡ Εὐθυμήτζα νὰ μὴν δυσκολεύεσθε ἐπειδὴ καὶ τὰ ἐναντία ἐπέρασαν θεῖα χάριτι. Τοὺς ἀγαπητοὺς μου υἱοὺς φιλῶ τὰ μάτια τους. Τοὺς οἰκιακοὺς ἅπαντας κατασπάζομαι.

Τὴν νύμφην σου δὲν τὴν γράφω εἰς ξεχωριστὸν +. . .+ χοροῦντας μοι. Τὸ παρόν μου ὁμως τὸ ἐκπέμπω καὶ εἰς τὰς τρ[εῖς] +. . .+ [υἱ]ὸν καὶ τῇ Εὐθυμήτζα. Πρὸς πληροφορίαν καὶ ἰσυχίαν καὶ τῶν τριῶν +. . .+ περιγράφω καὶ τὰ τρέχοντα διὰ νὰ μὴν τὰ ἀκούσετε ἀπὸ +. . .+ προ-

σθήκες παρηλλαγμένα. Κήνενας ἄλλος ἀπὸ τοὺς ραγιάδες δὲν +...+ ἐξῶν ἀπὸ ὀλίγους τιὰς ὁποῦ ἔτυχαν εἰς τὴν συνπλοκὴν τοῦ πολέμου· καὶ [ἐκεῖνοι] κατὰ συνβεβηκὸς ὄχι ἐπὶ τοῦτο.

Τὸ σχέδιον τὸ εἶδον καὶ τὸ εὐρήκα νὰ εἶναι κάλιστον. Μὲ τὸν X : Μανόλην θέλω σὰς γράφει καὶ σὰς στέλνω ἕως καὶ τὴν παραγκελίαν σας ἂν μπορέσω νὰ τὴν φωνίσω. Τὴν κυρίαν Κουκούλου ἀδελφικῶς προσκυνῶ· ἐρωτῶ τὴν ποθητὴν μοι ὑγίαν της, ὁμοίως καὶ Τζιόναν ἂν ἀντερωτᾷ καὶ αὐτῇ διὰ τὸν θεῖον της.

Τὸ παρὸν γράμμα ἐγὼ τὸ ἐξεβούλοσα καὶ πάλιν τὸ βουλόνω μὲ τὴν ἰδίαν βούλαν μου. Τὸν κὺρ Γιάνον καὶ διδάσκαλον σὺν τῷ κὺρ Μανολάκη κουμπάρον μου τ[ὸν] προσκυνῶ ἐρωτῶ τὰ κατ' αὐτῶν πῶς ἔχουσι καὶ πρὸ πάντων τὴν ὑγίειαν τους. Ἀπειράκις ἐνθυμ[ήθη]ν τὸν διδάσκαλον ἐπὶ στοχαζμῶ τοῦ Ξενοφῶντος εἰς τὴν σκηνὴν τῆς παρούσης τραγωδίας καὶ [ἠὲχόμη]ν νὰ τὸν εἶχον θεατὴν μαζί μου.

Κὺρ Ἀντώνιε X : Ἰωάννου Βεῤῥόιεις. Σὲ παρακαλῶ τὸ παρὸν γράμμα στείλω ἀσφαλῶς εἰς Βεῤῥόιαν καὶ μὲ ὑποχρεῶνεις μεγάλως. Τῆ 5 νοέμ. 808.

εἰς Θεσσαλονίκην.

τῇ εὐγενεστάτῃ κυρίᾳ μοι μητρὶ Ἑλένῃ τοῦ ποτε Θεοδώρου λογοθέτου

προσκυνητῆς

εἰς Βεῤῥόιαν

3

1808 Νοεμβρίου τρεῖς, ἡμέρα Τρίτη, ἔγινε ἡ ἐπανάστασις τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ. Ἐκαψαν τὸ πασᾶ καπισί, ἐμπῆκε ὁ πασᾶς μέσα εἰς τὸ λαγούμι. Τὸ στράτευμά του ἔφυγαν καὶ ἐσφαλίστηκαν εἰς τὸ σαράγι καὶ πολεμοῦσαν μὲ τοὺς γιανιτζάρους. Τὴν Τετράδῃ ἔδοκεν φωτιὰ τὸ νζεπχανά, ἔκαψε ὄρες 22. Ἐθανάτοσαν καὶ τὸν σουλτὰν Μουσταφᾶ, τὸν ἔθαψαν τὴν Παρασκευῇ Νοεμβρίου 6. Ἐβάσταξεν ὁ πόλεμος ἡμέρες 6, καὶ ἐνίκησαν οἱ γιανιτζάρου, ἐρρίξαν τὰ λάσια εἰς τὴν θάλασσαν ἕως 6000 χιλιάδες. Ἐβραν καὶ τὸν βεζύρη εἰς τὸ λαγούμι σκοτωμένον καὶ τὸν ἔσυραν ἀπὸ τὰ ποδάρια εἰς τὸ ἄτ μειντάνι καὶ τὸν ἐκρέμασαν κατακέφαλα. Ἡμέρες τρεῖς ἔμειναν οἱ καστρόπορτες σφαλισμένες. Ἡμέρες ἑπτὰ ἔφυγαν ὁ καπιτὰν πασᾶς καὶ ὁ καντὶ πασᾶς, ὁ τερσανὰ κεχαγιᾶς καὶ ὀλιμὰν ρεήζης.

Στὸ πρῶτο κείμενο ὁ ἀναγνώστης παρακολουθεῖ τὴν ἡμερολογιακὴ καταγραφή τῶν γεγονότων : ὁ συντάκτης τοῦ ἀνακοινώνει πρὸς τὸν παραλήπτη τοῦ ἐγγράφου, ὅτι στίς 15 Ἰουνίου τοῦ 1808 ὁ πασᾶς τοῦ Ρουχτσούκ, Μουσταφᾶ Μπαϊρακτάρ, ξεκίνησε ἀπὸ τὴν ἔδρα του καὶ ὅτι, περνώντας ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη, ἔφθασε στὴν Κωνσταντινούπολη μὲ σκοπὸ νὰ ἐλευθερώσει καὶ νὰ φέρει πάλι στὸν θρόνο του τὸν νόμιμο σουλτάνο Σελήμ Γ΄. Ἀναφέρει κατόπιν τὴ δολοφονία τοῦ Σελήμ, τὴν συντριβὴ τῶν ἐχθρῶν του ἀπὸ τὸν φίλο καὶ ὑποστηρικτὴ του Μουσταφᾶ Μπαϊρακτάρ, τὸν φόνου τοῦ σφετεριστῆ σουλτάνου Μουσταφᾶ Δ΄, τὴν ἐνθρόνιση τοῦ ἀνιψιοῦ τοῦ Σελήμ Μαχμούτ Β΄, καὶ τὴν ὀνομασία τοῦ Μπαϊρακτάρ ὡς μεγάλου βεζύρη.

Ἐναγγέλλοντας τὴν ἀνάρρηση στὸν θρόνο τοῦ Μαχμούτ Β΄ ὁ συντάκτης τοῦ κειμένου ἐγκαταλείπει πρὸς στιγμὴν τὸ ἀπρόσωπο ὕφος γιὰ νὰ ἐπαινέσει, μὲ διακριτικότητα, τὸν νέο ἀρχηγὸ τοῦ κράτους καὶ γιὰ νὰ ἐκφράσει συνάμα τὴν κοινὴ εὐχὴ γιὰ «ἡσυχίαν τοῦ φακῆρ φουκαρᾶ».

Τὸ κείμενο αὐτὸ ἀξίζει ἕναν εὐρύτερο σχολιασμὸ ἰδίως γιὰ τὸ εἶδος τοῦ γραπτοῦ λόγου τὸ ὁποῖο ἀντιπροσωπεύει καὶ ἐπίσης γιὰτὶ ἀνήκει σὲ μιὰ κατηγορία ἐγγράφων τῆς ὁποίας ἕως σήμερα τουλάχιστον ἔχομε περιορισμένα δείγματα. Τιτλοφορεῖται *E i d h s e i s*, καὶ εἶναι γραμμένο ἀπρόσωπα —δὲν ὑπάρχει προσφώνηση πρὸς τὸν παραλήπτη οὔτε ὑπογραφή τοῦ ἀποστολέα— σὲ γλώσσα ποὺ θὰ τὴν ὀνομάζαμε ὑπηρεσιακὴ. Ἄλλα ἐξωτερικὰ τεκμήρια, ὅπως π.χ. ἡ ἔλλειψη ἀναφορᾶς στὴν πόλη ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται καὶ σ' ἐκείνην στὴν ὁποία κατευθύνεται, συνηγοροῦν ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ ἐπιστολὴ ἀλλὰ γιὰ ἔγγραφο ἐνημερωτικὸ ποὺ προορίζεται νὰ πληροφορήσει ὀρισμένον ἀποδέκτη σχετικὰ μὲ τὰ πρόσφατα γεγονότα, δηλαδὴ γιὰ ἕνα «πληροφοριακὸ δελτίο» ποὺ ἀποσκοποῦσε νὰ μεταδώσει εἰδήσεις χρήσιμες στὸν παραλήπτη του, ἐπέχοντας θέση ἐντυπῆς ἐφημερίδας. Σὲ ἕναν τόπο ἄλλωστε ὅπως ἡ Τουρκία, ὅπου δημοσιογραφικὰ φύλλα ἦταν ἀνύπαρκτα, τὰ χειρόγραφα πληροφοριακὰ δελτία ἱκανοποιοῦσαν τὶς ἀνάγκες γιὰ ἐνημέρωση ὀρισμένων, ἐπισήμων κύκλων.

Στὴ Δύση καὶ ἰδίως στὴ Γαλλία οἱ χειρόγραφες *Nouvelles à la Main* ἢ *Gazettes à la Main*, καθὼς καὶ οἱ *Correspondances Secrètes*, ἐτροφοδότησαν μὲ εἰδήσεις τῆς Αὐλῆς, πολιτικὰ φιλολογικὰ καὶ ἄλλα νέα, τὴν περιέργεια καὶ τὴν ἐνημερωτικὴ διάθεση ὀρισμένων κύκλων σὲ ὁλόκληρο τὸν 17ο καὶ ἐπίσης ἕως ἀργὰ μέσα στὸν 18 αἰῶνα. Προορισμένα νὰ κυκλοφοροῦν σὲ μικρὸ ἀριθμὸ ἀποδεκτῶν τὰ χειρόγραφα αὐτὰ πληροφοριακὰ δελτία μὲ τὸν καιρὸ ἀντιγράφονταν σὲ περισσότερα ἀντί-

τυπα καὶ ἔφθαναν ἔτσι σὲ περισσότερους ἀποδέκτες διοχετεύοντας εἰδήσεις πού γιὰ ποικίλους λόγους δὲν δημοσιεύονταν στὰ ἔντυπα δημοσιογραφικὰ φύλλα. Τὰ τελευταῖα ἐγνώρισαν τὴν πραγματικὴ τους ἀκμὴ ἀργότερα, στὴν τελευταία δεκαετηρίδα τοῦ 18ου αἰώνα καὶ ἔτσι οἱ Nouvelles à la Main καὶ οἱ Correspondances Secrètes ἐξακολουθοῦσαν νὰ καλύπτουν ἕως τότε τὶς ἐνημερωτικὲς ἀνάγκες τῶν ἀνωτέρων τάξεων ἐνῶ τὰ Bulletins d'Information, τὰ λαϊκὰ φυλλάδια, οἱ λίβελλοι, τροφοδοτοῦσαν μὲ νέα τὰ λαϊκὰ στρώματα.¹

Ἄνάλογη λειτουργία φαίνεται ὅτι ἐπιτελοῦσε τὸ ἐλληνογλωσσο κείμενο τοῦ 1808, τὸ ὁποῖο φαίνεται νὰ προέρχεται ἀπὸ ὀρισμένη πηγὴ πού εἶχε ἀναλάβει νὰ ἐνημερώνει κάποιον συγκεκριμένο ἀπο-

1. Γιὰ τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους γινόταν, ἐπὶ καιρὸ, ἡ ἐνημέρωση στὴ Γαλλία, βλ. τοῦ H. Avenel. Histoire de la presse française, Paris 1900, 14 κέξ., τοῦ Eug. Hatin. Histoire politique et littéraire de la presse en France, Paris 1859-1861, τ. 3ος, 453 κέξ. Καὶ οἱ ἔντυπες ἐφημερίδες ἀργότερα, ἐπηρεασμένες ἀπὸ τὴν παράδοση τῶν Nouvelles à la main καὶ τῶν Correspondances secrètes κυκλοφοροῦσαν σὲ τύπο ἐπιστολῆς, βλ. Eug. Hatin, Bibliographie de la presse périodique, Paris 1866, LXVII. Εἶναι ἐξἄλλου γνωστὸ ὅτι καὶ οἱ Ἕλληνες Ἡγεμόνες τῶν Παραδουναβίων Ἐπαρχιῶν χρησιμοποιοῦσαν τὸ σύστημα τῶν «μυστικῶν ἀλληλογραφιῶν» γιὰ νὰ ἐνημερώνονται μὲ ταχὺ καὶ ἀσφαλῆ τρόπο. Γι' αὐτὸ τὸν σκοπὸ πρόσωπα ἐμπιστὰ τοὺς ἐζοῦσαν σὲ σημαντικὰ εὐρωπαϊκὰ κέντρα, ὥστε νὰ συλλέγουν πληροφορίες χρήσιμες στοὺς Ἡγεμόνες. Ἀπὸ τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα ἡ γνωστὴ ἀλληλογραφία Παναγιώτῃ Κοδρικᾶ - Κωνσταντίνου Σταματή, δημοσιευμένη ἀπὸ τοὺς J. Lair-Em. Legrand, Documents inédits sur la révolution française, Paris 1872, ἐξυπηρετοῦσε τὸν ἡγεμόνα Μ. Σούτσο. Οἱ ἡγεμόνες

εἶναι ἴσως πιθανὸ ὅτι χρησιμοποιοῦσαν καὶ τὸ σύστημα τῶν πληροφορικῶν δελτίων τὰ ὁποῖα ἐγνώριζαν στὴ γαλλικὴ τους μορφή. Θὰ ἤθελα νὰ σημειώσω ἐδῶ ὅτι καὶ ἄλλες ἑλληνικὲς ἀλληλογραφίες ἐξυπηρετοῦσαν ἀνάλογους σκοποὺς, ὅπως π.χ. ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Κοραῆ μὲ τὸν Δημήτριο Λῶτο (βλ. ἐνδεικτικὰ τὶς πληροφορίες τοῦ Λῶτου πρὸς τὸν Κοραῆ σχετικὰ μὲ τὰ γεγονότα τῆς Πόλης τοῦ 1808, Ἄδ. Κοραῆς Ἑλληλογραφία, ἔκδ. ΟΜΕΔ, τόμ. 2ος, 1799-1809, 499). Σημειῶνω ἀκόμη τὴν ἀλληλογραφία τοῦ μητροπολίτη πρῶην Ἀρτης Ἰγνατίου, Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ, Π', (περίοδος β), 1917, 199-242, ὅπου ἐπιστολὲς πρὸς τὸν Ἰγνάτιο τοῦ Ν. Ζερβοῦ καὶ ἐπιστολογράφου μὲ τὴν ὑπογραφή Μ., στὶς ὁποῖες καταχωρίζονται ἄφθονες πολιτικὲς εἰδήσεις πού ἀφοροῦσαν στὰ ἑλληνικὰ καὶ τουρκικὰ πράγματα τῶν Ἡγεμονιῶν. Χαρακτηριστικὰ ὅσα σημειώνει ὁ ἀλληλογράφος Μ. στὸν Ἰγνάτιο: «Ἔως τώρα σᾶς ἔγραφα ὡς γραμματεὺς μυστικὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας· τώρα δὲ σᾶς γράφω ὡς Ἕλληνα ἀφιερωμένος εἰς τὴν πατρίδα μου, τὴν δυστυχεῖ Ἑλλάδα...».

δέκτη έξω από τή βασιλεύουσα για όσα συνέβαιναν στην Πόλη. Φυσικά άμέσως προβάλλει τó έρώτημα ποιός ή ένδεχομένως ποιοί μποροϋσε νά ήταν οί συντάκτες αϋτῶν τῶν δελτίων και ποιοί οί αποδέκτες τους. Πιθανώτερη φαίνεται ή έκδοχή ότι ó παραλήπτης ήταν ένας ένῶ περισσότεροι αποστολεΐς είχαν αναλάβει νά τόν έξυπηρετοϋν : θεωρώ ότι ó κύκλος τῶν ανάζητήσεων για τήν ταύτιση τοϋ παραλήπτη θά πρέπει νά περιορισθεΐ στην αϋλή τοϋ 'Αλή Πασά για λόγους τοϋς όποιους θά αναφέρω άμέσως.

'Επειδή πηγή από τήν όποία προέρχεται τó κείμενο είναι τó 'Αρχείο Κρίνου, κατά τεκμήριο πρέπει νά δεχθοϋμε ότι αϋτό άπευθυνόταν σε κάποιον αποδέκτη στα Γιάννινα, πιθανώτερα στον 'Αλή Πασά. 'Η ύπόθεση αϋτή γίνεται έγκυρότερη από τήν άνίχνευση ανάλογου έγγραφου στο 'Αρχείο τοϋ 'Αλή Πασά τó όποιο βρίσκεται στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη¹. Έκτός από τά διαφορετικά υδάτινα σημεΐα (Filigrane) ή ποιότητα, τó βάρος, οί διαστάσεις τοϋ χαρτιοϋ είναι τά ίδια και στα δύο έγγραφα. 'Αλλά και ó γραφικός χαρακτήρας είναι περισσότερο από πιθανό ότι προέρχεται από τó ίδιο χέρι. 'Ως πρὸς τó περιεχόμενο : τó κείμενο τῆς Γενναδειοϋ Βιβλιοθήκης τιτλοφορεΐται «Εΐδήσεις τῆς σημερινῆς πόστας» και ó συντάκτης του καταγράφει μεθοδικά, για νά πληροφορησει τόν παραλήπτη τοϋ «δελτίου», τίς σπουδαιότερες εΐδήσεις ποϋ έφθασαν με τήν «πόστα» τῆς Βιέννης, «τόσον από τά εκεί γράμματα όσον και από ταΐς κοιναΐς γαζέταις». 'Ανάμεσα στ' άλλα τόν ενημερώνει για τίς πολεμικές εξελίξεις «... μανθάνομεν ότι οί Φραντζέζοι θριαμβεύουν έναντίον τῶν πτωχῶν 'Ισπανῶν. 'Ο Ναπολέον από ταΐς 2 έως ταΐς 15 τοϋ Νοεμβριοϋ νέου, με τά πολυάριθμα στρατεύματα διεσκόρπισεν όλους τοϋς 'Ισπανούς και όλίγους 'Υγγλέζους όποϋ εύρέθησαν εκεί.....». Τόν πληροφορεΐ επίσης για τήν εύρωπαϊκή πολιτική και για θέματα έσωτερικά τῆς 'Οθωμανικῆς Αϋτοκρατορίας : «Τό όνομα τοϋ Μουχούρ Σαχιπῆ ακόμη δέν έκοινολογήθη και οί περισσότεροι λέγουν δια τόν κύρ 'Ιουσοϋφ πασά ότι αϋτός θέλει έλθη, πλην όποιος και αν είναι νά γένη κολορρίζικος και νά φέρη με τó οϋγούρι του τήν ήσυχίαν και λαμπρότητα τοϋ ύψηλοϋ δοβλετίου. 'Αμήν».

Τό κείμενο τοϋτο είναι χρονολογημένο στις 30 Δεκεμβριοϋ 1808, δηλαδή πολύ κοντά στα τελευταΐα γεγονότα και έτσι ó συντάκτης βρίσκει

1. 'Αρχείο 'Αλή Πασά, Φάκελλος 13, Καπουκεχαγάδες. Εϋχαριστώ θερμά τόν διευθυντή τῆς Γενναδειοϋ κ.

Frank Walton ποϋ μοϋ επέτρεψε νά χρησιμοποιήσω τó κείμενο αϋτό.

τὴν εὐκαιρία νὰ εὐχθηεῖ, καθὼς ἀναφέρεται σὲ ἀλλαγές στὴ διοίκηση, ἡσυχία γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἔθνους.

Ἐνδειξῆ ὅτι τὸ ἔγγραφο ἀπευθύνεται σὲ ἐξέχουσα προσωπικότητα εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο τὴν προσφωνοῦν : «Τῆς πανυπερτάτης ὑψηλότητός του Χαῖρ Βεκίληδες καὶ σκλάβοι»· ἐπίσης ὅτι πρόκειται γιὰ ὀθωμανὸ ἐπίσημο ἀπὸ τὴν εὐχὴ τῶν συντακτῶν γιὰ «ἡσυχία... τοῦ ὑψηλοῦ δοβλετίου». «Ὅτι τέλος ἡ προσωπικότητα αὐτὴ εἶναι ὁ Ἀλῆ Πασᾶς τὸ ἐπιβεβαιώνει ἡ ἀκόλουθη, συνοδευτικὴ τοῦ δελτίου ἐπιστολή, ποὺ ἀνήκει ἐπίσης στὸ Ἀρχεῖο Ἀλῆ Πασᾶ τῆς Γενναδείου.¹

Βεῖηρ ἐφένδη. Ὑπέριτατε καὶ πολυχρονεμένε, σκλαβικῶς προσκυνῶ.

Ἐφένδη μου δὲν λείπω καὶ διὰ τὰ σκλαβικὰ μου νὰ κάμω ἰφραδὲ εἰς τὸ ὕψος της ὅτι χθὲς ἦλθεν καὶ ἡ πόστα τῆς Βιέννης καὶ τὰ ὅσα ἐμάθαμεν ἀπὸ τὲς γαζέτες καὶ μάλιστα ἀπὸ γράμμα τῶν φίλων τόσο ἀπὸ Βιέννης ὅσον καὶ ἀπὸ τὸ Παρίσι. Ἴδου ὅπου τὸν τὰ φανερώνομεν ὅλα εἰς τὸ ἔσοθεν ξεχοριστόν μας μὲ τὸν γνωστὸν σκλάβον της καὶ ἀπὸ αὐτὸ πληροφοροεῖσθε διὰ τὰ ὅσα ἠκολούθησαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν.... Ἄλλο κἀνενα νεώτερον κατὰ τὸ παρὸν δὲν εἶναι καὶ ὅτι μάθω πάλιν ὡς πιστὸς Νατζῆς της ὅπου εἶμαι θέλω εὐθὺς τοὺς τὸν κάμω ἰφραδέ. Ταῦτα καὶ ξαναπροσκυνοῦντες σκλαβικῶς

τὴν Ὑψηλότητά της

*ὁ πιστὸς Ναμτζῆς καὶ σκλάβος της
γνωστὸς Κατησεβάτης*

Βασιλεύουσα τῆς 12 Δεκεμβρίου 1808

Θεωρῶ ὅτι ἡ ἐπιστολή, ἀποκαλυπτικὴ γιὰ τὸ πληροφοριακὸ δίκτυο τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καθὼς καὶ τὸ ἔγγραφο τὸ ὁποῖο αὐτὴ συνόδευε, μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ὑποστηρίξουμε μὲ βεβαιότητα ὅτι καὶ τὸ κείμενο ὅπου τὰ γεγονότα τοῦ Νοεμβρίου 1808, ἔχει κοινὴ προέλευση —τὸν καπουκεχαγιᾶ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ στὴν Πόλη— καὶ κοινὸν ἀποδέκτη, τὸν τελευταῖο.

Τὴ συνέχεια τῶν γεγονότων τὴν παρακολουθοῦμε στὸ δεῦτερο κείμενο τῆς σειρᾶς. Ἐδῶ κυριαρχεῖ ὁ προσωπικὸς τόνος, πράγμα φυσικὸ ἀφοῦ πρόκειται γιὰ ἰδιωτικὴ ἐπιστολή : τὴν στέλνει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη ὁ ἐμπορευόμενος Μανουὴλ Λογοθέτης στὴ μητέρα καὶ στὴ

γυναίκα του που ζούν στη Βέρροια. Είναι γραμμένη άμεσα μόλις τελείωσαν οι παραχές και ο άνθρωπος που έζησε τις δύσκολες ημέρες του Νοεμβρίου επείγεται να καθησυχάσει την οικογένειά του, να την πληροφορήσει ότι είναι καλά και ότι δεν έπαθε τίποτε κατά τη διάρκειά τους. Δεν παραλείπει συνάμα να εξιστορήσει τα όσα διαδραματίστηκαν πρόσφατα στην Πόλη: ένα μεγάλο μέρος από το γράμμα του είναι αφιερωμένο στην περιγραφή των γεγονότων. Έτσι και η επιστολή του Μανουήλ Λογοθέτη επέχει θέση πληροφοριακού, ένημερωτικού μέσου.

Ο Μανουήλ Λογοθέτης διηγείται με λεπτομέρειες και ακρίβεια τα γεγονότα, αλλά και με τρόπο συγκρατημένο αποφεύγοντας κρίσεις και σχόλια, όπως ταιριάζει σε κάποιον που θέλει τα γράμματά του να είναι πηγή πληροφοριών χωρίς να θέτουν σε κίνδυνο την ασφάλεια τη δική του και της οικογενείας του. Στην επιστολή του Λογοθέτη έχουμε μια ακριβή αφήγηση από την τελική φάση των γεγονότων, τη σύγκρουση δηλαδή του νέου στρατού με το σώμα των γενιτσάρων, τον θάνατο του Μουσταφά Μπαϊρακτάρ και την πλήρη επικράτηση των τελευταίων. Το γράμμα συνεχίζεται και τελειώνει με νέα οικογενειακά, ειδήσεις για τη δουλειά του, οδηγίες του Λογοθέτη για τη διάθεση των έμπορευμάτων καταλήγοντας με διαβεβαιώσεις ότι οι Έλληνες κάτοικοι της Πόλης δεν υπέφεραν άμεσα από την τουρκική διαμάχη και ότι αν υπάρχουν θύματα τούτο οφείλεται σε λόγους τυχαίους.

Ένας πρόσθετος λόγος για τον οποίο το κείμενο του Μανουήλ Λογοθέτη παρουσιάζει ενδιαφέρον είναι γιατί ανήκει στα ελάχιστα δείγματα που έχουμε ως τώρα τουλάχιστον οικογενειακής αλληλογραφίας των χρόνων του διαφωτισμού. Χαρακτηριστικός ο τρόπος με τον οποίο έχει συντάξει το γράμμα του, ο τρόπος με τον οποίο απευθύνεται στη μητέρα του και όχι στη σύζυγό του, ένδειξη ότι αυτή είναι η κεφαλή της οικογενείας εφόσον τα άρρενα μέλη της απουσιάζουν.

Η σύντομη ένθυμηση με την οποία κλείνει ο κύκλος του ανέκδοτου ύλικού γύρω από την επανάσταση των Γιενιτσάρων, αναφέρεται στην ίδια φάση την οποία περιγράφει στο γράμμα του ο Μανουήλ Λογοθέτης. Ο συντάκτης της κατοικεί κι αυτός στην Κωνσταντινούπολη, έζησε και είδε τα όσα συνέβηκαν και θέλησε να τα καταγράψει πρόχειρα, χωρίς κρίσεις, απλά και σύντομα για να τα διατηρήσει στη μνήμη του. Σε τούτο το κείμενο τα γεγονότα δεν καταχωρίστηκαν για να μεταδοθούν αλλά μόνο για να ικανοποιήσουν μια βασική ανθρώπινη ανάγκη, την διαφύλαξη της προσωπικής έμπειρίας.

Αικατερίνη Κουμαριανού

Γ Λ Ω Σ Σ Α Ρ Ι

ἀγιάνιδες	== ἐπιτελεῖς, ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ
ἄζλι	== παραίτηση, παύση
ἀλάι	== παράταξη
ἀσκέρι	== στράτευμα
γενίτζαρ ἀγασί	== ἀρχηγὸς τῶν γενιτσάρων
γενίτζαρ ὀρδουσοῦ	== στράτευμα τῶν γενιτσάρων
ἰκι τουιλούδες	== πασᾶς δύο ἵππουρίδων
καζή ἀσκέριδες, Καντη-ἀσκέρ	== ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ. Δύο: ἕνας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ρωμυλίας
καπουδᾶν πασᾶς	== ἀρχηγὸς τοῦ στόλου
κουβλέτι	== δύναμη
μίρι μιράν	== ἀρχηγὸς τῶν ἀρχηγῶν, ὕπατος ἀρχηγός
νιζάμι	== τάξη
νιζάμι ντζεντί	== ἡ νέα τάξη
ὀρδί	== στρατόπεδο
ὀρδού χουμαγιούν	== αὐτοκρατορικὸ στράτευμα
ὀρτά καπού	== μεσαία πόρτα (τοπωνύμιον)
οὔγούρ	== καλὸς οἰωνός
οὔτζ τουιλούδες	== πασᾶς τριῶν ἵππουρίδων
πασᾶ καπουσοῦ	== (τοπωνύμιον)
σαντζάκι σερίφι	== σημαία τιμημένη
σεουκτζεσμές	== Κρύα Βρύση (τοπωνύμιον)
σεχουλισλάμης	== ὁ θρησκευτικὸς ἀρχηγός
ριτζάλι	== προσωπικότητες — ἐπιτελεῖο πολιτικὸ
ριτζάλι δεβλέτι	== ἀνώτατοι κρατικοὶ λειτουργοὶ
ὑφαδὲ	== ἔκθεση, ἀναφορά
φακλήρ φουκαρᾶς	== ὁ φτωχὸς λαός, ὁ φτωχὸς τῶν φτωχῶν